

Η 28^η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΤΟΥ 1940 ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Δέν μᾶς χωρίζουν πολλὰ ἔτη, 16 μόνον, ἀπὸ τὴν ἀξιωμακτικὴν ἡμέραν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940. Ἀλλ' ὅμως διὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα σημαντικὰ γεγονότα καὶ προβλήματα, φυσικὸν εἶναι νὰ ἐπεστιάσθησαν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τὰ κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐλληνικὸν θρίαμβον. Τὸ κυριώτερον διὰ τοῦτο μέσον ἐορτασμοῦ εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ ἐθνικοῦ κατορθώματος καὶ ἡ ἔνταξις αὐτοῦ εἰς τὴν ὅλην ἐλληνικὴν ἱστορίαν. Θὰ φανῇ τότε, πιστεύομεν, ὅτι ὅσον λαμπρὸν καὶ ἂν εἶναι δέν μένει ἀπομονωμένον, ἀλλὰ σημαίνει μίαν ἀπὸ πολλὰς ἄλλας ἐκδήλωσιν τοῦ αὐτοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος, ποῦ διαμορφώνεται ἀπὸ τεσσάρων καὶ πλέον χιλιετηρίδων μέχρι σήμερον καὶ μέλλει ἀσφαλῶς νὰ ἔχῃ περαιτέρω διάρκειαν.

Ρίγη βαθείας συγκινήσεως καὶ ὑπερηφανείας ἀνδρικῆς ἐδόνησαν ὅλα τὰ ἐλληνικὰ στήθη, ὅταν ἐκεῖνο τὸ πρωτὶ σειρῆνες καὶ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν ἀντιλάλησαν τὴν μεγάλην εἶδησιν, ὅτι οἱ Ἴταλοὶ μέλλουν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ πατριὸν ἔδαφος. Ὁρθίος καὶ θαρραλέος ἐστάθη τότε ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, ὃν καὶ ἐπρόκειτο περὶ ἐπιθέσεως μεγάλης δυνάμεως. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου δέν ἔτρεφε μεγάλην ἰδέαν διὰ τὴν πολεμικότητα τῶν ἀντιπάλων, εἶχε σημειώσει τὴν πολὺ ὀλίγον φιλικὴν γειτονίαν των καὶ μεγάλως εἶχεν ἐρεθισθῇ διὰ τὰς ἀνιέρους προσβολὰς τῆς φασιστικῆς των κυβερνήσεως. Ἀπτότητον διὰ τοῦτο καὶ ἀποφασιστικὸν ἐδέχθη τὸ ἔθνος, ἠγνωμένον ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, τὴν ἀπειλητικὴν πρόκλησιν. Σκληροὶ ἀγῶνες ἤρχισαν ἀμέσως εἰς τὸ μέτωπον, πυρετώδης ἦτο εἰς τὰ μετόπισθεν ἡ δραστηριότης περὶ τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ μοναδικὴ ἡ ψυχικὴ συμπαράστασις

τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ. Μετά τινες ἡμέρας ἀμφιβολίων ἐπηκολούθησαν ἐκπληκτικά γεγονότα. Ὁ ἐχθρός, ἄριστα παρασκευασμένος, ἐπολέμησε, κατ' ἀξιοπίστους εἰδικούς, ἀξιόλογα, ἀλλ' ὁ στρατός μας ἐδείχθη εἰς πείσμα καὶ ἐπιθετικότητα ἀνώτερος· ἀπέκρουσε τὸν ἀντίπαλον καὶ τὸν κατεδίωξεν. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἑλληνικαὶ νῖκαι ἐχαιρετίσθησαν μὲ ἀγαλλίασιν ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Χιλιάδες αἰχμαλώτων εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἡ Χειμάρρα, ἡ Κορυτσᾶ ἐλευθερώθησαν ἄλλην μίαν φοράν. Ἡ μικρὰ Ἑλλάς ἀνέβη ὑψηλὴ καὶ ὠραία εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ παγκοσμίου θεάτρου καὶ τὰ παιδιὰ της ἐπάνω εἰς τὰ χιονισμένα Βορειοηπειρωτικά βουνὰ ὑπέμειναν ἐπὶ ἐξάμηνον καρτερικῶς καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὰς θορυβώδεις ἐτοιμασίας καὶ τοῦ φοβεροῦ χειμῶνος τὴν ἀγριότητα. Νικηταὶ μέχρι τέλους ἀπηντήσαμεν μὲ ἀμείωτον σθένος καὶ ὅταν ἄλλη ἰσχυροτέρα δύναμις παρεβίαζε τὰ βόρεια σύνορά μας.

Πολυάριθμοι ἠκούσθησαν ὕμνοι διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀκτινοβολίαν δρᾶσιν. Δὲν ἔλειψαν ἔπαινοι καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων. Καὶ ὅλοι ἐθυμήθησαν τοὺς παλαιοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ προπάντων τὸν Μαραθῶνα, ὅπως τοὺς διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος. Πραγματικῶς ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος τοῦ 490 π.Χ. παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὸν ἐπίσης ἔνδοξον πόλεμον τοῦ 1940-41. Ὁ Μαραθῶν εἶναι ἀπομονωμένος καθ' ὅσον οἱ ἄλλοι μεγάλοι ἀγῶνες—Θερμοπύλαι, Σαλαμίς, Πλαταιαί, Μυκάλῃ—ἠκολούθησαν μετὰ δεκαετίαν καὶ ἦτο ἡ πρώτη σύγκρουσις μὲ τοὺς πολυαριθμοτέρους ἀλαζονικοὺς Πέρσας. Ἐπρόκειτο τότε καὶ τώρα περὶ τοῦ αὐτοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς ἀμύνης ὑπὲρ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Ἀπροσδόκητος ἦτο εἰς τὸν πάντοτε νικητὴν στρατὸν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡ ἥττα αὐτοῦ, ὅπως καὶ οἱ Ἱταλοὶ ἀσφαλῶς δὲν ἐπερίμεναν τὴν ἀποτυχίαν των. Ἐν τούτοις τὰ δύο παράλληλα γεγονότα δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἀνεξήγητα καὶ ἀνεπάντεχα. Ἡ θαυμαστὴ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἐντάσσεται εἰς σειρὰν γεγονότων, πού ὅλα πηγάζουν ἀπὸ τὸ αὐτὸ ὑψηλὸν φρόνημα τῆς ἐποχῆς. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν πολλοὺς ἔκαμαν νικηφόρους ἀγῶνας οἱ δημοκρατικοὶ Ἀθηναῖοι κατὰ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ὅπως τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν Χαλκιδέων. Τὸ αὐτὸ φρόνημα παρατηροῦμεν καὶ σήμερον εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα των. Ἀφήνουν ἀνέτοιμον τὸ Ὀλυμπιεῖον, ὡς ἔργον τῶν τυράννων, καὶ ἐπιχειροῦν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τὴν κατασκευὴν τοῦ πρώτου Παρθενῶνος, ναοῦ μεγάλων διαστάσεων. Καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ἀγγειογραφίαν βεβαιώνομεν τὴν αὐτὴν γενναίαν στροφὴν πρὸς αὐτοτέλειαν καὶ δημιουργικὴν αὐτοπεποίθησιν. Κατὰ τὸν

αὐτὸν λόγον καὶ ἡ ἑορταζομένη μεγάλη νίκη καὶ τὸ δοξασμένον "Ὅχι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ δὲν σημαίνει κάτι μετέωρον καὶ αὐτογέννητον, ἀλλ' εἶναι ἐκδήλωσις, αὐτὴν τὴν φορὰν ἐκρηκτικὴ τῆς γενναίας ἐθνικῆς ψυχῆς, τῆς δοκιμασμένης εἰς πολλοὺς προσφάτους ἀγῶνας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας. Ἡ γενεσιουργὸς ἄρα αἰτία τῶν γεγονότων εἶναι ἡ ψυχικο-πνευματικὴ προπαρασκευὴ τοῦ ἔθνους, ποὺ τὴν διακρίνει ἡ σταθερότης καὶ ἡ διάρκεια.

Περιωρίσθημεν, ὥς εἰς πρόλογον, εἰς μικροτάτην χρονικὴν περίοδον. Ἄλλ' εἶναι σκόπιμον νὰ ἐξετάσωμεν τὸ αὐτὸ θέμα καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὸ παράδειγμα τῶν περσικῶν πολέμων, συχνὸν εἰς τὰ ἐγκώμια καὶ τοὺς πανηγυρικοὺς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, γεννᾷ τὴν ἀπορίαν, τί παρόμοιον κατέρωθωσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ μεταξὺ μακρὸν διάστημα τῶν 25 αἰώνων. Ἐπειτα πρὸ τῶν περσικῶν ἔχομεν 5-6 αἰῶνας ἱστορικοὺς καὶ περισσοτέρους προῖστορικοὺς κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀγωνιστικὴ δρᾶσις τῶν Ἑλλήνων, πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ, εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα.

Ὡς ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν ἐδιδάχθημεν τὸ παλαιότατον ἑλληνικὸν φύλον, οἱ Ἀχαιοὶ (ἢ ὅπως ἄλλως ὠνομάζοντο) κατέβησαν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα περὶ τὸ 2000 π.Χ. Κατέβησαν βέβαια ὥς ἐπιδρομεῖς, ἐπειδὴ εὗρον τοὺς τόπους κατοικημένους ὑπὸ λαῶν, ποὺ σήμερον τοὺς ὀνομάζομεν Προέλληνες καὶ οἱ ἀρχαῖοι Πελασγοὺς ἢ ὅπως ἄλλως. Πάντως θὰ ἦσαν οἱ Ἀχαιοὶ λαὸς πολεμικὸς καὶ κατακτητικὸς καὶ ἀφοῦ ἐξησφαλίσθησαν εἰς ὀχυράς θέσεις, Μυκήνας, Τίρυνθα καὶ ἄλλοι, ἐπεξέτειναν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὴν Κρήτην, τὰς ἄλλας νήσους, τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου κατὰ τὰ ἀρχεῖα τῶν Χετταίων τῆς φρυγικῆς Πτερίας (Bogazkioi) ἐμφανίζονται ὡς Ahhiyava (Ἀχιγιάβα). Δὲν ἐστεροῦντο πολιτισμοῦ, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων σκευῶν καὶ ἀγγείων, τῶν λεγομένων μινυακῶν, ἀλλ' οἱ ὑποταχθέντες καὶ συγχωνευθέντες Προέλληνες εἶχον πλουσιώτερον. Προέλληνες ἦσαν καὶ οἱ Μινωῖκοι Κρήτες, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν 7' π.Χ. χιλιετηρίδα μὲ τὴν ἐπιμιξίαν, εἰρηνικὴν ἢ ἐχθρικὴν, πρὸς ἀνατολικοὺς λαοὺς καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἀνέπτυξαν τὸν παλαιότατον μέγαν πολιτισμόν τῆς Εὐρώπης. Πολὺ ἐνδιαφέρει εἰς γενικὰς γραμμὰς ἡ πορεία τῶν γεγονότων. Προηγοῦνται σκληροὶ ἀγῶνες ἐπικρατήσεως, καταστροφαί, ὑποταγὴ τῶν νικηθέντων, νέα ἔπειτα συγκρότησις πολιτείας, συγχώνευσις τῶν λαῶν ποὺ φέρει φυλετικὴν εὐρωστίαν· οἱ Προέλληνες γίνονται Ἕλληνες καὶ ἡ εἰρηνικὴ εἰς τὸ ἐξῆς συμ-

βίωσις διαφοροποιεῖ καὶ ἀναπτύσσει τὸν πολιτισμόν. "Ετσι οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ τῶν Μυκηνῶν δὲν εἶναι λάφυρα ἡρπαγμένα ἀπὸ τὴν Κρήτην ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐπιδρομῶν ἀλλ' ἔργα μινωϊκῆς καταγωγῆς, τροποποιημένα ὅμως ὑπὸ ἐντοπίων τεχνιτῶν εἰς νέαν αὐτοτελῆ ἐμφάνισιν. Δὲν μετεφέρθησαν αὐτούσια ἐκ Κρήτης τὰ λεγόμενα μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα. Ἡ πῶς ἄλλως νὰ ἐξηγηθοῦν οἱ μνημειώδεις θολωτοὶ τάφοι τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος; Τίποτε δὲν ἐχάθη ἀπὸ τὸν ἔκλαμπρον ἐκεῖνον πολιτισμόν. Καὶ εἰς τὸ σπουδαῖον κεφάλαιον τῆς θρησκείας γνωρίζομεν τώρα τὴν ἐπίδρασιν καὶ συμβολὴν του. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ συχνὴ μνεία περὶ τρισχιλιοτοῦς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπλῆ ρητορικὴ ἔκφρασις. Ὁ ἀριθμὸς τούναντιον εἶναι κατώτερος τοῦ ἀληθινοῦ. Ὅχι τρεῖς ἀλλὰ τέσσαρας καὶ πλέον χιλιετηρίδας ἀριθμεῖ ὁ συνεχιζόμενος μέχρι σήμερον ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Μετὰ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ ἄλλα φύλα Ἑλληνικά, οἱ Ἰῶνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Αἰτωλοὶ κατέβησαν ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη καὶ τελευταῖον κύμα τῶν μεταναστευόντων λαῶν ἦτο τὸ δωρικόν. Μόνον οἱ Μακεδόνες παρέμειναν εἰς τὸν βορρᾶν προοριζόμενοι ἀπὸ τὴν μοῖραν εἰς ὑστερωτέραν μεγάλην ἡγετικὴν δρᾶσιν. Οἱ Δωριεῖς, *γένος κάριον Ἑλληνικόν* κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, κατέβησαν κατὰ τὸ 1000 π.Χ. ὡς Ἡρακλεῖδαι κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους λογίους καὶ ἐπεκράτησαν ὠρισμένως διὰ τῆς βίας εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Κρήτην καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖ διετήρησαν τὴν ἡγετικὴν τῶν θέσιν. Παρὰ τοῦτο δὲν ἔλειψε καὶ ἐδῶ ἡ ἀνακατάταξις τῆς πολιτείας καὶ ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν συνοίκων λαῶν. Ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης ἦτο Ἀχαιὸς καὶ ὄχι Δωριεύς. Καὶ ἐκ τῆς συμβιώσεως προῆλθε νέος πολιτισμός. Καλλιτεχνικὴ Σχολὴ τῆς Λακωνικῆς, τῆς Κρήτης, τῆς Κορίνθου - Σικυῶνος, τῆς ἐκδωρισθείσης Ρόδου. Εἰς τὴν περιοχὴν Ἀργούς - Κορίνθου διεμορφώθη ὁ σπουδαιότερος τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ρυθμῶν, ὁ δωρικὸς. Καὶ εἰς τὰς δωρικὰς χώρας ἦνθησεν ἡ χορικὴ ποίησις.

Μὲ τοὺς Δωριεῖς τελευταίους ἀπετελέσθη σχεδὸν εἰς τὸ ἀκέραιον ἡ ὁλοκληρωτικὴ σύνταξις τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὰς νοτιωτέρας χώρας. Καὶ τότε μὲ τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ κατεφάνη πόσον σημαίνουν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ ἱστορίαν οἱ ἄκρως γοητευτικοὶ ἀλλ' ἀρκετὰ ἄγονοι Ἑλληνικοὶ τόποι. Διδακτικὸν σχετικὰ εἶναι τὸ περίφημον χωρίον τοῦ Ἡρόδοτου (7,102): *τῇ Ἑλλάδι πενίη μὲν αἰεὶ κοτε σύντροφός ἐστι, ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι, ἀπὸ τε σοφίης κατεργασμένη καὶ νόμου ἰσχυροῦ, δηλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀχώριστη σύντροφος εἶναι βέβαια ἡ πτωχεία καὶ ἡ ἀρετὴ, ἡ προκοπὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἀνάδειξις εἶναι ἐπὶ κτήτῃ τὰς ἐπέτυχαν μὲ ἄγρυπνον*

φροντίδα καὶ μελετημένους ἰσχυροὺς νόμους. Συνοπτικός πολὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Ἡροδότου, ἀλλὰ σαφέστερα καὶ διεξοδικώτερα μᾶς ὁμιλοῦν οἱ τόποι, ποὺ μένουν οἱ ἴδιοι καὶ σήμερον. Εἶναι οὗτοι ἐν μέρει κλειστοί—κοιλάδες, μικρὰ ὀροπέδια, πολλὰ βουνὰ καὶ χαράδραι—καὶ οὐχ ἥτον ἀνοικτοὶ πρὸς τοὺς κοντινοὺς ἢ μακρινοὺς γείτονας καὶ τὴν θάλασσαν. Ἡ πενιχρότης τοῦ ἐδάφους ἀναγκάζει εἰς ἐπίμονον ἐργασίαν καὶ ἄγρυπνον φύλαξιν τῶν κτημάτων. Εἰς τὴν κατατετημένην φυσικῶς χώραν, ἀδύνατος εἶναι ἡ ἀνάπτυξις μοναρχικοῦ καθεστώτος καὶ προσφορώτερα εἶναι τὰ ἀριστοκρατικὰ καὶ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Ἰδρύνονται εἰς τοὺς περιωρισμένους χώρους πολυάριθμα κρατίδια—πόλεις καὶ ἀναπτύσσονται τὸ μὲν μὲ ἀγῶνας κατὰ τῶν γειτόνων, ἐπιθετικούς ἢ ἀμυντικούς, τὸ δὲ μὲ φιλίας καὶ συμμαχίας μὲ ἄλλους. Ἐν τέλει ἐνεργοῦν ἀποστολὰς εἰς ἀποικισμόν, χωρὶς νὰ λησμονοῦνται αἱ μητροπόλεις. Καὶ σήμερον οἱ Ἕλληνες ἀγρόται εἶναι ἐργατικοὶ καὶ ἔξυπνοι, ἀκριβῶς διὰ τὴν πτωχείαν τῶν τόπων, ποὺ ἐπιβάλλουν ἀκόμη καὶ διατηροῦν, μέσα εἰς τὰ ὠρισμένα φυσικά των πλαίσια, τὴν ὁμοιομορφίαν ὅχι μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα ἀλλὰ καὶ γενικῶς εἰς τὸ αὐτὸ πνευματικόν καὶ ἠθικόν περιεχόμενον. Μὲ τὰ ταξίδια καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ ἄλλα χωρὶα καὶ πόλεις αὐξάνονται αἱ γνώσεις των καὶ εὐκολύνεται τὸ βιοτικόν των ἐπίπεδον, ἀλλὰ ὁ βασικός χαρακτήρ των μένει ὁ αὐτός. Ἐν ἀνάγκῃ ἀποδημοῦν χωρὶς πολὺ νὰ βλάπτεται ἡ παλαιὰ των κοιτίς. Μεγάλη εἶναι τῷ ὄντι ἡ σημασία τῶν Ἑλληνικῶν τόπων.

Ἐπίσης διδακτικόν εἶναι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀποικιῶν. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Δύσιν ὥς κήρυκες καὶ διδάσκαλοι τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἐκινήθησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ πρὸς ἀναζήτησιν καλυτέρας ζωῆς. Ὡς ναῦται καὶ ἔμποροι κατ' ἀρχὰς ἀντηγωνίσθησαν τοὺς Φοίνικας ἢ καὶ ἄλλους κατόχους τῶν τόπων, ἀλλὰ καὶ πολεμικοὺς ἀγῶνας ὥφειλαν νὰ διεξαγάγουν. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπῆρχε τὸ κράτος τῶν Λυδῶν, ἔπειτα τῶν Περσῶν καὶ ἄλλων ἐντοπίων πολιτικὰ συγκροτήματα. Εἰς τὴν Δύσιν οἱ ἰσχυροὶ Καρχηδόνιοι, οἱ Σικελοὶ καὶ ἄλλα Ἰταλικά φύλα. Καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν καὶ σταθεροποίησιν τῶν ἀποικιῶν ἀνάπτονται αἱ δῆδες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἰδίως εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ὅπου ἐπέτυχε πληρέστερον τὸ ἐγχείρημα τῶν ἀποικιῶν, μὲ πρωτοστάτας τοὺς Ἴωνας, κατωρθώθη νὰ συνειδητοποιήσουν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἀποτελοῦν ἐνότητα ξεχωριστήν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς βαρβάρους, τοὺς ὁποίους ἐξετίμησαν εἰς ὅ,τι καλὸν εἶχον. Ἀνέτειλε τότε εἰς τὴν Ἰωνίαν ὁ ἥλιος

τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ὁ Ὅμηρος, κατόπιν οἱ λυρικοί, ἦνθησεν ἡ φιλοσοφία μὲ παγκόσμιον ἐποπτεῖαν, ἐγεννήθη ἡ ἐπιστήμη καὶ διεμορφώθη ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς λοιπὰς τέχνας. Καὶ εἰς τὴν Δύσιν, Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν δὲν ὑπελείφθησαν οἱ Ἕλληνες ἄποικοι καὶ διεκρίθησαν μάλιστα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Ἡ κορύφωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ἔγινεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν 5ον καὶ 4ον αἰῶνα μὲ τὸν συνδυασμὸν ποῦ ἐπέτυχεν τὸ ὑπέροχον ἀττικὸν πνεῦμα τοῦ δωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ. Λεπτομερέστερον νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπει ὁ χρόνος. Μόνον θὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἀστήρικτον εἶναι νὰ ὀνομάζωμεν οἱ νεώτεροι ἐμφυλίους πολέμους τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Διότι τίποτε καλύτερον δὲν ἐπραγματοποιήσαμεν ἔργον οἱ νεώτεροι, οὔτε διὰ τὴν παγκοσμίαν εἰρήνην, οὔτε διὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Εὐρώπης. Τὴν ἐλληνικὴν ἑνωσιν προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Περικλῆς καὶ ἀνέπτυξε λαμπρῶς ὁ Ἰσοκράτης, ἀλλὰ μόνον ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας τοῦ 338 π. Χ. ἐπεσφράγισε μὲ πολὺ ἐλληνικὸν αἷμα· διότι ἀτυχῶς ὁ ἠθικὸς ἄνθρωπος προχωρεῖ πρὸς τὰ ἔμπρὸς μὲ βῆμα σημειωτὸν καὶ συχνὰ μεταστρέφεται ὀπισθοδρομικῶς.

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐκήρυξεν εἰς τὰ βάθη τοῦ ἀπεράντου κράτους τῶν Περσῶν τὴν πλήρη ἰσοτιμίαν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. ἀλλὰ τοῦτο μόνον μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς καὶ πολλὰς νίκας του. Πόλεμος ἄρα πάντων πατῆρ, κατὰ τὸν Ἡράκλειτον. Ἡ πρόθεσις δὲν ἐπέτυχεν ἐξ ὀλοκλήρου· διεδόθη ὅμως ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἔγινε παγκοσμία καὶ ἐξελληνίσθησαν αἱ ἡγετικαὶ τάξεις εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Καὶ τοῦτο τὸ κατόρθωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἦτο μικρόν. Οἱ ἐκ δυσμῶν ἀξιοῦντες τὴν κοσμοκρατορίαν Ρωμαῖοι μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν ἀπηλλάγησαν τῆς ἐπωνυμίας τῶν βαρβάρων, ὥστε ὁ Ὁράτιος νὰ γράψῃ τὸν περίφημον στίχον: *Graecia capta ferum victorem cepit*, δηλ. ἡ Ἑλλὰς νικηθεῖσα κατέβαλε τὸν τραχὺν νικητὴν.

Μεγάλην δύναμιν ἐπιβολῆς ἀνὰ τὸν κόσμον ἀπέκτησεν ἔκτοτε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ τοῦτο χωρὶς τὴν ἀνάγκην πολεμικῶν ἀγώνων, ὅπως παλαιότερα. Ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς κυρίους φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ Αἴλιος Ἀριστείδης εἰς τὸν Παναθηναϊκὸν του ἐξέφρασε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα προφητικῶς: *νίκην ἀνείλεσθε ἔντιμον καὶ μεγάλην κατὰ παντὸς τοῦ χρόνου*. Πράγματι ὁ Χριστιανισμὸς, μία ἐκ τῶν πολλῶν θρησκειῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὀφείλει τὴν διάδοσιν καὶ ἐπικράτησίν του κατὰ

μέγα μέρος εἰς τὴν αὐτὴν ἀνωτέραν πνευματικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ ἱερὰ βιβλία, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, διεδόθησαν μόνον μὲ τὴν παγκοσμίαν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ θεῖον κεφάλαιον τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐνισχύθη καὶ συνεπληρώθη μὲ τὴν λογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν σκέψιν τῶν Ἑλλήνων. Μέγα κατόρθωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι τοῦ Βυζαντίου, τοῦ μοναδικοῦ τούτου πολιτισμένου κράτους τῶν μέσων αἰώνων, ἡ ἐξελλήνισις. Ἀλλὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ἀπλὴν μνείαν. Ἐπίσης μὲ ὀλίγας λέξεις θὰ μνημονεύσωμεν τὴν θεμελιώδη, μεγάλην ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἐπίδρασιν, ἡ ὁποία συνεχίζεται. Διότι ἤδη ἐπείγει μετὰ τὴν ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων νὰ καθορίσωμεν, ποῖα εἶναι τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος.

Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἶδομεν συχνοὶ ἀγῶνες, εἰρηνικοὶ καὶ μάλιστα πολεμικοὶ, προηγοῦνται πάντοτε ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐξελισσομένην ἀνάπτυξιν. Τοῦτο εἶναι φυσικὸν καὶ ἀναγκαῖον, διότι ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις καὶ ὁ πολιτισμὸς δὲν κερδίζεται μὲ λόγια καὶ διδασκαλίαν ἀλλὰ μὲ ἔργα καὶ μακρὰν ἐμπειρίαν. Ἄν τῶρα τοὺς συχνοὺς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἀγῶνας τοῦ ἔθνους συνοψίσωμεν, θὰ ἔχωμεν μὲ τὸ ἀγωνιστικὸν πνεῦμα ἓνα πρῶτον στοιχεῖον τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος. Εἶναι δὲ μόνιμον τὸ στοιχεῖον τοῦτο, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχει κίνητρα παντοτινὰ τὴν ὑλικὴν ἀνεπάρκειαν τῆς χώρας καὶ τὴν πίεσιν τῶν ξένων λαῶν, ἐξ ἄλλου δὲ τὴν φυσικὴν καὶ ἀπαραίτητον κληρονομικότητα. Ἐνα δεῦτερον μόνιμον στοιχεῖον εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀνωτερότης, ἡ διαρκῶς ἐξελισσομένη καὶ μεταδιδομένη εἰς τοὺς ἀπογόνους. Βεβαίως κανένα δὲν διαφεύγει, ὅτι ὑπάρχουν καὶ μόνιμα ἐλαττωματικὰ στοιχεῖα, ὡς ἡ διχογνωμία καὶ πολυγνωμία, ἀδυναμίαι ἀνθρώπινοι ποὺ ἔφεραν καὶ φέρουν συμφοράς, ἀλλὰ δὲν εἶναι ταῦτα τὰ ἐπικρατέστερα. Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς εἶναι ὁ ἱστορικώτερος τοῦ κόσμου καὶ ἡ δρᾶσις του συνεχιζομένη διήρκεσε μέχρι τοῦδε ἐπὶ 4 χιλιετηρίδας, τὸ ἀγωνιστικὸν τοῦ πνεύματος καὶ ἡ συνείδησις τῆς πνευματικῆς του ὑπεροχῆς ἐξάπαντος σημαίνουν τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος του.

Ἐν τέλει ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ἀφετηρίαν τοῦ λόγου καὶ εἰς ὅ,τι ἀρχικῶς ἐλέγχθη περὶ τῆς νίκης τοῦ 1940 - 1941 ὡς ἐκδηλώσεως τοῦ αὐτοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ χαρακτήρος, θὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων, ἂν καὶ εἰς τὸν νεώτερον Ἑλληνικὸν Λαὸν διαπιστώνωνται καὶ εἶναι συνειδητὰ τὰ αὐτὰ μόνιμα στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς διαρκείας. Μερικοὶ ἀλλοδαποὶ ἐρευνηταὶ

εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸ ἀρνηθοῦν, ὅπως ἄλλοι παλαιότερα ἔθεταν τελείαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας τοῦ 338 π.Χ. Ἡ σχετικὴ πλάνη ἐπήγαγεν ἀπὸ ἀτελῆ γνώσιν τῆς ἱστορίας καὶ σχετικῶς μὲ τὸν σημερινὸν ἑλληνικὸν λαόν, τῆς λαογραφίας του. Ἀλλ' εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ ὑπόστρωμα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ μας, παρὰ τὰς γενικὰς ὁμοιότητας πρὸς τοὺς λαϊκοὺς πολιτισμοὺς ἄλλων ἐθνῶν, ἔχει καὶ μεγάλας διαφοράς, χαρακτηριστικὰς τῆς ἑλληνικότητός του. Παραλείπομεν ἐδῶ τὴν εἰς τὸ ἀκέραιον διατήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης του ὡς καὶ τὴν πλαστικὴν εὐαισθησίαν τοῦ λαοῦ μας, ἐφάμιλλον πρὸς τὴν ἔνδοξον ἀρχαίαν. Ἡ πνευματικὴ του ὑπεροχὴ ἀπέναντι τῶν γειτονικῶν καὶ ἄλλων λαῶν εἶναι βεβαία καὶ ἀσφαλής. Ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων μέχρι σήμερον διαπιστώνεται τὸ ἠθικόν του ἀνάστημα. Εἰς τὴν ἡρωϊκὴν μεγάλωνησον, τὴν Κύπρον, ἦνθησεν ἡ ἀκριτικὴ ποίησις, ἀντίλαλος πιστὸς τῶν μεγάλων ἀγώνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἀκολουθεῖ ὁ Πόντος καὶ αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ χώραι εἰς τὴν ἐξύμνησιν τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἥρωος Διγενῆ. Δὲν καθυστερεῖ ἡ τουρκοκρατούμενὴ Ἑλλάς. Μὲ τὰ κλέφτικα τραγοῦδια, ποὺ ἕνας Γκαῖτε ἐχαρακτήρισεν ὡς τὰ ἐκφραστικώτερα τῆς λαϊκῆς ποιήσεως ὅλου τοῦ κόσμου, ἐξέφρασε τὴν λατρείαν του πρὸς τὸν ἀτομικὸν ἡρωϊσμόν, πρὸς τὸ παλληκάρι. Ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων, ὡς εἶναι οἱ ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1940 ὁ νεώτερος ἑλληνικὸς λαὸς ἔδειξε περιτράνως, ὅτι γνωρίζει νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ νικᾷ.

Χωρὶς ὑπερβολὰς ἀλλὰ καὶ χωρὶς μεμψιμοιρίας καὶ ὑποτίμησιν τῶν ἐθνικῶν ἀξιῶν βλέπομεν καθαρά, πῶς τὰ αὐτὰ μόνιμα στοιχεῖα ἐμφαίνουν τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἐπὶ 40 τόσους αἰῶνας μέχρι σήμερον. Τὰ διάφορα μικρὰ ἢ μεγάλα, ὡς εἶναι ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου, γεγονότα, εἶναι μόνον ἐκδηλώσεις τοῦ αὐτοῦ πάντοτε χαρακτῆρος. Ὅπως, ὅταν ἀτενίζωμεν ὑψηλόν, καλῶς ἀνεπτυγμένον, ὥριμον ἄνδρα εἰς κάθε κίνησιν, στάσιν, χειρονομίαν, κλίσιν ἢ στροφὴν τῆς κεφαλῆς, βεβαιώνομεν τὴν αὐτὴν πάντοτε κορμοστασιά, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐξετάζοντες τὴν ὅλην ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀναγνωρίζομεν ἀδιαλείπτως τὴν παρουσίαν τοῦ αὐτοῦ μεγάλου ἔθνους. Καὶ εἰς κάθε Ἑλληνα θὰ ἐμπνέη σταθερὰν αἰσιοδοξίαν ἡ βεβαιωμένη αὐτῇ Ἑλληνικὴ διάρκεια.